

EEN NIEUW TIJDPERK.

Toen in 1568 de Prinselijke bevrijder, Willem van Nassouwen, door deernis aangegrepen over het lot van een arm en ellendig volk, dat zuchtte onder den schrikkelijktsten gewetensdwang, uit het Oosten opdaagde en de vaderlandsche grenzen overschreed, hopende, dat de verdrukten verstaan zouden, dat God hun door zijn hand verlossing geven zou, kan nog niet voor zijn geestesoog het schitterend beeld gestaan hebben van de verlorne Zeven landen, met welke de Spaansche koning tachtig jaren later het vreesverbond moest sluiten.

Welk een vreeselijke tijd was het, toen wel eens op één dag acht brandstapels tegelijk op de Plaatsse of den Dam te Amsterdam blaakten en het martelvuur even zoovele geloofgetuigen verteerde.

Doch het was nog niet de ure der aanvankelijke verlossing. Die brak eerst later aan. En opmerkelijk, evenals Mozes, toen het tijdstip der uitleiding voor Israël naderde, geroepen worden moest, zoo meende ook onze bevrijder, dat, toen hij geroepen werd, toch eigenlijk de rechte ure niet aangebroken was.

We moesten wel aan den worstelstrijd onzer vaderen terugdenken, nu ook na tachtigjarigen strijd het pleit voor het goed recht der vrije, der bijzondere en daarmee ook der Christelijke school tot een gunstige beslissing geleid heeft.

Zoo geheel eenig als de tachtigjarige oorlog met den vrede, waarop hij uitliep, daar staat in de wereldgeschiedenis, zoo vindt ook de uitkomst van den volgehouden kamp voor de vrije school op onze erve in de gansche wereld haar wedergade niet. Nergens, noch in de Oude, noch in de Nieuwe Wereld, erkent de Overheid het recht der ouders op een school in overeenstemming met hun geloofsovertuiging in dezen vollen zin, dat zij de finantiële bestaansmogelijkheid dier school wettelijk waarborgt. Laat het stof, opgejaagd in de opwelling van onbevredigdheid met enkele bepalingen in de regeling der jaarwedden, toch niet ons oog verblinden voor de uitstralende heerlijkheid van het feit, dat de aanspraak op een geestelijk goed, namelijk de vrijheid der gewetens, in de werkdadige toekenning der gelijke rechten, een glorieus erkentnis verkregen heeft.

Nog een overeenkomst tusschen de vergeleken worstelingen verdient onze opmerkzaamheid.

De felle woede, waarmede de tirannie, hetzij van vorstelijke of volksregeeringen, de consciëntie-vrijheid heeft onderdrukt, wordt wel verklaard uit de vijandschap tegen den Christus Gods, maar toch niet uitsluitend. Ze sproot ook voort uit de meening, dat de eensdenkendheid, de geloofseenheid een onmisbare voorwaarde was voor de volks-eenheid, de eendracht, de nationale sterkte. In vroegere eeuwen greep zij naar het zwaard of den strop of ontstak zij het vuur om door geloofseenheid de nationale eenheid te bevestigen. In de vorige eeuw wordt helaas het aanwenden van gewelddadige middelen om afscheiding of splitsing op godsdienstig gebied te stuiten nog wel gezien, zelfs nog binnen onze grenzen, maar meent men een doeltreffender middel om de natie tot geestelijke eensdenkendheid te brengen gevonden te hebben in de school, die geestelijk kleurloos moest zijn en dan met uitsluiting van alle andere tot voorwerp van aanhoudende zorg en verzorging der Regeering verklaard werd.

In het wezen der zaak was de door Philips van Spanje in de zestiende eeuw voor onze gewesten ingestelde verplichte Overheidsschool weer als palladium der nationale eenheid herleefd, naar de rationalistische inzichten wel is waar gewijzigd, maar in strekking volkomen onveranderd; dezelfde gestalte, doch met wisseling van kleur. En deswege werd vrijheid van onderwijs hardnekkig geweigerd.

We weten, hoezeer die onwil heeft bijgedragen tot de

afscheuring der Zuidelijke Nederlanden, waarin die weigering haar eerste nadeelig saldo te boeken had.

Het duurde nog eenige jaren, voordat in het oude Nederland de toepassing der Schoolwet van 1806 als een geestelijke dwang, een aanranding der historische geloofsvrijheid meer algemeen werd gevoeld. De geestelijke ontwaking, het Réveil, werkte er toe mede om er de oogen voor te openen. Da Costa en Groen van Prinsterer verhieven hun stem. Laatstgenoemde werd eerlang de leidsman der bezwaardigen, al stond hem ook niet aanstonds klaar voor oogen, hoe Overheidszorg voor de volksschool te vereenigen was met eerbiediging van het recht der ouders op een schoolopvoeding, die aan de huiselijke geen afbreuk deed, doch zich daarbij aansloot. Vandaar ook wel wisseling van inzicht, niet ten aanzien van het hooge beginsel, maar van de wijze van toepassing. Kwamen niet „*splitsing der openbare school naar de gezindheden*,” „*subsidie*,” „*restitutie*,” „*subventiestelsel*,” zoowel als „*de vrije school regel en de openbare aanvulling*” als vormen van oplossing der steeds scherper wordende schoolkwestie in den loop des tijds in overweging? Dreigde ook niet meermalen zulk een aangegrepen middel de erkenning als een beginsel voor zich op te eischen?

Neen, voor het oog dergenen, die den schoolstrijd, als onderdeel van den strijd tegen den geest der eeuw, aangebonden hebben, heeft de vorm, waarin die strijd zijn einde gevonden heeft, niet gestaan, al was ook de grondgedachte dezelfde: de kinderen niet slechts de wereld der geschapene dingen en de historie te leeren kennen, maar hen daarin tevens de almacht en wijsheid des Scheppers, de leiding Gods en Zijn zedelijke regeering te doen opmerken en bovenal hen bekend te maken met Zijn openbaring in Christus.

Omstreeks 1840 werd het protest tegen de belemmering, waarmede de Wet van 1806 de oprichting van Christelijke bijzondere scholen tegenhield, meer algemeen. De Roomsche Katholieken sloten zich daarbij nog geenszins aan. De actie ging van Christelijk-Historische zijde uit. De eerste drang was die naar vrijheid van onderwijs, vernietiging van de bepaling, dat zonder autorisatie van Overheidswege geen bijzondere school geopend mocht worden. Immers die autorisatie werd telkens voor goed of wel jaren lang geweigerd. En de voorslag van een samengeroepen Commissie om bij weigering beroep op den Koning, die van mildere gezindheid was, toe te staan, werd door den Minister onaannemelijk geacht.

Maar sterker werd de roep om vrijheid, totdat bij de Grondwetsherziening van 1848 in art. 194 de bepaling opgenomen werd:

Het geven van onderwijs is vrij, behoudens het toezicht der overheid, en bovendien, voorzover het middelbaar en lager onderwijs betreft, behoudens het onderzoek naar de bekwaamheid en zedelijkheid der onderwijzers; het een en ander door de wet te regelen.

Daarmede was de eerste verschaning gevallen, *de eerste overwinning behaald*.

Nog veertig jaren zou het duren, eer de tweede overwinning kwam.

Uitzicht daarop was er toen allerminst.

Zelfs bleef die vrijverklaring van het onderwijs nog geruimen tijd een zoo goed als doode letter. Het ging er mee, als bij het ontzet van Leiden in 1574, toen het water wel voldoende gerezen was, maar de schans te Lammen den weg tot de stad bleef versperren. De schoolwet was die schans en bleef van kracht, zoolang ze niet door een nieuwe vervangen werd, die pas in 1857 aangenomen werd. Noode had men de vrijheid van onderwijs toegestaan, maar het had er al den schijn van, dat men met den grootsten angst voor haar toepassing terugbeefde. Een hoogst belachelijke, maar ernstig gemeende professorale waarschuwing voorspelde, als heillooze gevolgen, 'slands ondergang door verdeeldheden en 's volks terugzinking in onwetendheid en barbaarsheid! De ééne minister vóór, de andere na, struikelde over de schoolkwestie en toen eindelijk de Wet van 1857 tot stand kwam, bleek de vrij-

Die het zaad draagt / dat men zaaien zal / gaat al gaande en weenende; maar
voorzeker zal hij met gejuich wederkomen / dragende zijne schoven.

psalm 126 : 6

heid slechts hierin te bestaan, dat de voorstanders van niet-neutraal onderwijs de kosten hunner scholen geheel zouden moeten dragen en voorts mede helpen bekostigen het steeds meer geld eischende openbaar onderwijs. De openbare school heette de school, „waaraan de natie gehecht was."

Dat deze bewering misleidend was, werd al meer en meer duidelijk, toen allerwege Christelijke scholen werden opgericht, trots smaad en tegenwerking. Toen werd de schoolwetpartij op een zóó sterke bevoorrechtiging van het openbaar onderwijs bedacht, dat de geldelijke lasten voor de vrije school haast niet te dragen zouden zijn. En zoo kwam in 1878 de wet-Kappeijne tot stand, door Dr. Kuyper als „de Scherpe Resolutie" gebrandmerkt, en na een ministeriëel rapport aan den Koning door dezen bekrachtigd, in weerwil van een Volkspetitionnement, door meer dan 300.000 meerderjarige Protestantische Nederlanders, en een ander, door ruim 150.000 hoofden van Roomsch-Katholieke gezinnen onderteekend. Dat was evenwel de laatste triomf der schoolwet-partij.

Groen van Prinsterer, de talentvolle, onvermoeide strijder, al stond hij soms haast alleen, had het moede hoofd ter ruste gelegd. (1876.) Maar naast hem waren in Dr. Kuyper en Jhr. Mr. de Savornin Lohman mannen opgestaan, ongeëvenaard in vastheid van beginsel, talent en geestkracht; wien de regeling, waartoe het komen moest, steeds helderder voor oogen stond. De stichting der Unie, een School met den Bijbel, deed in de Unie-collecte het protest van 1878 van jaar tot jaar doorklinken. Een mandement der Bisschoppen had ook voor de Roomsch-Katholieken de openbare, godsdienstlooze school onbruikbaar verklaard. Zoo kwam er samenwerking tot het bereiken van een gemeenschappelijk doel, waarbij Dr. Schaepman als leider zijner geloofsgenooten optrad. En toen nu een nieuwe Grondwetsherziening in 1887 een uitgebreider kring van kiezers naar de stembus riep, weerklonk het in den lande: „De Kamer is om!" Een ministerie Mackay-Keuchenius trad op en in 1889 kwam de tweede overwinning. De hoofdstelling der vesting, die de bijzondere school buiten allen staatssteun sloot, vertoonde een bres. In de wetswijziging-Mackay werd onder zekere voorwaarden aan de bijzondere scholen een bescheiden rijksbijdrage tot de jaarwedden der onderwijzers op gelijken voet als tot die der openbare onderwijzers, toegestaan. Een aantal leden van de linkerzijde der Kamer gaven mede aan deze wetswijziging hun stem.

Het was dus tot een subsidie-stelsel gekomen. In principe was de rechtsgelijkheid voor de bijzondere met de openbare scholen nu vastgelegd, maar niet voor de gemeentekassen, en dus met zeer beperkte toepassing.

Volle gelijkstelling was niet mogelijk zonder Grondwetswijziging. Nog steeds bepaalde de Grondwet, dat het openbaar onderwijs een voorwerp van de aanhoudende zorg der Regeering was. En nu had men er wel op gevonden, dat die beperking niet allen steun aan het bijzonder onderwijs uitsloot, doch dat het op gansch gelijken voet als het openbaar onderwijs door de Regeering verzorgd zou mogen worden, was kwalijk toe te laten.

Daar was dus nog een citadel binnen den doorgebroken vestingmuur. En deze is in 1917 bij de Grondwetsherziening gevallen.

Hoogst merkwaardig is het geweest, dat een liberaal Minister Cort van der Linden een Staatscommissie, uit leden van alle Kamerfracties bestaande, in het leven riep, die opdracht kreeg om de mogelijkheid van een finale Bevrediging of beëindiging van den politieken schoolstrijd te overwegen, met wijziging, indien noodig, van de Grondwettelijke bepaling. Dat heeft tot de derde overwinning geleid.

Intusschen was de positie der bijzondere school tusschen de tweede en de derde overwinning wel weer versterkt geworden.

Minister Borgesius wist in 1901 de Rijksbijdrage aan alle scholen te doen verhoogen en er ook een tegemoetkoming in de kosten om te voorzien in de behoefte aan lokalen aan toe te voegen.

In 1905 verhoogde de wetswijziging-Kuyper de Rijksbijdragen voor de jaarwedden tot het bedrag der minima-salarissen.

Toen Minister Rink in 1907 de minima-jaarwedden wettelijk hooger stelde, kwam dit, uithoofde der rechtsgelijkheid ten opzichte van het Rijk, ook weer den bijzonderen scholen ten goede.

En daarop kwam het Ministerie—Heemskerk weer in 1912 met een verhooging voor de kosten der schoolgebouwen.

Beurtelings ging dus de wetswijziging, die de bijzondere school in betere conditie bracht, van Links en van Rechts in de Kamer uit.

En nu de grondwettelijke belemmering is weggeruimd en ook het bijzonder onderwijs voorwerp van Regeeringszorg verklaard is, heeft een Minister van Rechts, Dr. J. Th. de Visser, zijn omvangrijk wetsontwerp tot algeheele herziening van de onderwijsregeling op den grondslag van gelijke rechten en goeddeels ook van het Rapport der Bevestigingscommissie na overleg met de Kamers door nagenoeg de geheele Volksvertegenwoordiging zien aannemen.

Een tachtigjarige periode is daarmede gesloten.

Wie zou, toen ze in 1880 halverwege gekomen was, zulk een uitkomst denkbaar hebben geacht?

Eere dan den mannen, die, toen alle protest hopeloos scheen, toch nooit hebben gewankeld, Dr. Kuyper en Jhr. de Savornin Lohman aan de spitse, toen de eenzame strijder en getuige van den Kortten Vijverberg, die vóór alles Evangeliebelijder wilde zijn, ontslapen was.

Het nieuwe wetstoestel is met den eersten dag dezes jaars in werking gesteld, even veertig jaar na de beruchte Kappeyne-wet op 1 November 1880.

En inmiddels is het aantal Christelijke scholen reeds tot boven de 1200 geklommen met meer dan 200.000 leerlingen.

Moge onder de gunste Gods de geestelijke welstand dier scholen niet achterstaan bij haar stoffelijken vooruitgang.

Bouwt scholen, in wier schoot het Evangeliezout
Uit on- en bijgeloof een diebre jeugd behoudt.

In deze aansporing van Da Costa is de roeping van het Christelijk onderwijs in enkele woorden uitgedrukt.

De Christelijke opvoeding gaat toch uit van de verzekerdheid, dat God Zich in Zijn Woord opzettelijk heeft geopenbaard op zulk een wijze, als Hij noch uit Zijn schepping, noch uit de geschiedenis in het algemeen kan worden gekend, noch door het natuurlijk verstand kan worden gevonden en verstaan, en dat deze openbaring Gods tot haar volle ontplooiing gekomen is in het Evangelie der genade Gods in Zijn Zoon.

Ze geeft acht op het bevel des Heilands, dat dit Evangelie aan alle creaturen verkondigd moet worden, en op het apostolisch voorschrift, dat de kinderen der geloovigen moeten opgevoed worden in de leer en de vermaning des Heeren.

Zij wil, dat alle zedelijk vermaan zijn grond, zijn drangreden en zijn verband zal vinden in de Heilige Schrift.

De natuur is ongetwijfeld een openbaring Gods. „Zijne onzienlijke dingen worden van de schepping der wereld aan, uit de schepselen verstaan en doorzien, beide Zijne eeuwige kracht en Goddelijkheid," getuigt de H. Schrift zelve.

De historie is eveneens een openbaring Gods.

Maar de openbaring Gods is vervat in de Schriften, die ons kunnen wijs maken ter zaligheid.

Welnu, de nieuwe wet, die de kosten, verbonden aan de stichting en instandhouding van bijzondere scholen, uit de publieke kassen vergoedt, maakt het gemakkelijk om ook in de schoolopvoeding aan het apostolisch voorschrift te gehoorzamen.

Het moeilijke onderwijsvraagstuk is opgelost in echt vaderlandschen zin, beide Oranje en Nederland waardig.

Binnen de wijkplaats der verdrukten uit alle landen van Europa en onder de schaduw van den Oranjeboom, door den Zwijger hier geplant, die als een andere Mozes zich lotgemeen maakte met een verdrukt volk, mocht de geestelijke tirannie niet blijven heerschen.

Gode alleen zij de eere!

H. J. EMOUS.